ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ 10.07.2026 | Павліна Янебова

А от і ми!

Роки розколу та ідеологічних суперечок позаду – Вишеградська група прагне реалізовувати спільні інтереси в Європі

Серед численних регіональних об'єднань держав у Європі Вишеградська група (або як її ще називають Вишеградська четвірка) стала найпомітнішою та водночас найскандальнішою, що значною мірою зумовлено європейськими амбіціями цього проєкту та його політичних лідерів. Після чотирирічної паузи у співпраці на політичному рівні група, здається, переживає новий етап. Прем'єр-міністр Угорщини знову виходить на передній план і намагається очолити це політичне формування. Однак, як за внутрішньою динамікою об'єднання, так і за тим, як воно вписується в ширший європейський контекст, «Вишеград 2.0» відрізнятиметься від формату, відомого аж поки 2022 року співпрацю фактично заморозили.

Саме за часів попереднього прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана репутація Вишеградської четвірки досягла найвищого рівня суперечливої слави. Для надання легітимності власній європейській політиці, що ізолювала його дедалі більше, Орбан упродовж багатьох років покладався на ідеологічно близьких партнерів з Вишеградської четвірки. Зображуючи Центральну Європу як єдиний бастіон справжніх європейських цінностей, незаплямованих західним декадансом і лібералізмом, Вишеградська четвірка перетворилася на символ програмної опозиції.

Коли до влади в Угорщині прийшов новий прем'єр-міністр Петер Мадяр, пріоритетом своєї діяльності він визначив інший підхід до Центральної Європи та співпраці в межах Вишеградської групи. Ще до квітневих виборів консервативна партія «Тиса» (Партія поваги та свободи) почала налагоджувати відносини з урядом Дональда Туска в Польщі. Налагодження відносин між Будапештом і Варшавою розглядалося як необхідна умова міцної регіональної співпраці, якій не завадять кардинальні розбіжності в позиціях щодо Росії.

Стратегія Мадяра щодо Вишеградської групи полягає в просуванні спільних інтересів у ЄС замість того, щоб виступати в ролі постійної опозиції ззовні.

Партія «Тиса» перемогла на виборах завдяки обіцянкам викорінити корупцію, поліпшити загальний стан країни та відновити статус Угорщини як надійного союзника НАТО та ЄС. Мадяр не зацікавлений у конфлікті з Брюсселем. По-перше, Угорщина потребує термінового виділення коштів ЄС. По-друге, попри його патріотичні, а на думку деяких спостерігачів і націоналістичні, настрої, він, здається, щиро вірить, що активне та конструктивне членство в ЄС відповідає національним інтересам Угорщини, на відміну від постійних конфліктів, які інсценували попередні уряди партії «Фідес» (Угорський громадянський союз). Стратегія Мадяра щодо Вишеградської групи полягає в просуванні спільних інтересів у ЄС замість того, щоб виступати в ролі постійної опозиції ззовні.

Упродовж останніх десяти років співпраця в межах Вишеградської четвірки неодноразово зводилася до формату «2+2». Певний час уряди партії «Фідес» в Угорщині та партії «ПіС» (Право і справедливість) у Польщі були головними ініціаторами конфліктних ситуацій у ЄС, тоді як Чехія та Словаччина вирізнялися більш конструктивною позицією, а надто під час перебування на посаді прем'єр-міністрів Петра Фіали, Ігора Матовіча та згодом Едуарда Ґеґера. Після 2022 року, через політику щодо Росії та України, у групі стався розкол, що поставило Польщу та Чехію в опозицію до Словаччини й Угорщини. Внаслідок нинішнього післявиборчого балансу політичних сил сформувався розкол між переважно проєвропейським табором, до якого належать Угорщина й Польща, та євроскептичним табором, який представляють Чехія і, насамперед, Словаччина.

Як найбільший гравець у Центральній Європі, що прагне впливати на формування основних напрямків європейської політики, Польща рідко надавала першочергового значення співпраці в рамках Вишеградської групи. Після 2022 року, коли готовність Орбана підтримувати дружні стосунки з Кремлем стала геть неприйнятною, що призвело до припинення політичної співпраці, Польща відвернулася від Центральної Європи. У міру зростання важливості питань безпеки та оборони Варшава звернула погляд на північ, налагоджуючи зв'язки з балтійськими та скандинавськими

державами, стратегічна сумісність із якими вища. Після того, як Орбан пішов у відставку, Польща цілком може прийняти запрошення Мадяра до перетворення Центральної Європи. Такий крок міг би сприяти подоланню сприйняття регіону як джерела політичного непослуху та євроскептичних настроїв, а також зміцнити вплив Польщі в Брюсселі.

А що Чехія та Словаччина?

Роберт Фіцо, маючи відверто проросійську позицію та намагаючись послабити верховенство права у Словаччині, не є очевидним стратегічним партнером для жодної зі сторін: ані для Польщі, ні для нового керівництва Угорщини. У випадку з Угорщиною, взаємні відносини додатково обтяжуються невирішеним історичним питанням декретів Бенеша, хоча в минулому формат Вишеградської групи дозволяв обом країнам відсунути суперечки на другий план. Прем'єр-міністр Чехії Андрей Бабіш залишається ближчим до політичного мейнстріму, ніж Фіцо, проте очолює коаліційний уряд, до складу якого входять зокрема й проросійські екстремісти та антиєвропейські провокатори, що наслідують рух MAGA в США. Крім того, як популістська партія Бабіша «ANO», так і його коаліційні партнери, права популістська та євроскептична політична партія «Автомобілісти за себе», належать до групи «Патріоти за Європу» разом із партією Орбана «Фідес».

Цілком можливо, що Фіцо та Бабіш розглядають Вишеградську групу крізь призму сприйняття бажаного за дійсне, сподіваючись на повернення до тієї широкої ідеологічної спорідненості, що існувала в минулому, навіть попри те, що лідери цих країн належать до різних політичних родин. Навіть якщо Мадяр певною мірою з ними згоден, то і Угорщина, і Польща розглядають Вишеградську групу не як ідеологічний союз, а як платформу для прагматичної співпраці, що, однак, має межі. У потенційних конфліктах з ЄС щодо верховенства права Прага та Братислава не можуть розраховувати на підтримку Варшави та Будапешта. До того ж, занадто тісна співпраця з Чехією або Словаччиною в умовах зростання напруженості у відносинах із Росією може мати серйозні репутаційні наслідки, яких прагнуть уникнути як Туск, так і Мадяр.

У яких сферах ці чотири країни можуть насправді знайти спільну мову та ефективно співпрацювати на рівні ЄС?

Найпершою та найважливішою сферою спільних інтересів є переговори щодо довгострокового бюджету Європейського Союзу, тобто Багаторічної фінансової рамки (БФР). Усі чотири країни

погоджуються, що необхідно зберегти фонди з питань згуртованості та сільського господарства, а також запобігати надмірній централізації їхнього розподілу. Вишеградська четвірка не єдина група, що дотримується цієї позиції. «Друзі згуртованості», неформальний альянс країн-членів Європейського Союзу, які відстоюють збереження та збільшення фінансування політики згуртованості ЄС, налічує 16 країн. Коаліція Вишеградської четвірки також може чинити тиск у сфері енергетичної політики, де всі чотири держави виступають за збалансування «зеленого переходу» з промисловою конкурентоспроможністю, приділяючи особливу увагу перегляду меж найбільший у світі ринок вуглецю, який обмежує обсяги викидів парникових газів і працює за принципом «обмежуй і торгуй» Європейської системи торгівлі викидами (ETS).

Замість того щоб виступати як сила, що блокує процес через конфлікт із Брюсселем, Вишеградська четвірка готова стати прагматичним гравцем, не прагнучи до більш широкого ідеологічного чи геополітичного об'єднання.

Ключовою темою залишається міграція. Попри те, що країни підходять до цього питання з різних точок зору, виходячи з реалій внутрішнього життя (Польща та Чехія, до прикладу, прийняли значну кількість біженців), чотири країни залишаються єдиними у своєму неприйнятті обов'язкових квот на переселення або вимог щодо фінансової компенсації. На відміну від ситуації десятирічної давнини, Вишеградська четвірка не є ізольованою серед інших держав-членів у своїй критиці міграційного пакту.

Зрештою, країни-члени Вишеградської четвірки й надалі підтримують розширення ЄС, наголошуючи, що можливість вступу повинна ґрунтуватися на заслугах. Важливо, що цей консенсус стосується насамперед країн-кандидатів із Західних Балкан. Ставлення суспільства до вступу України до Європейського Союзу в усіх чотирьох країнах залишається досить стриманим, а уряди цих держав обережні у своїх судженнях. Попри те, що окремі країни Вишеградської четвірки можуть висловлювати сумніви щодо інтеграції Києва, дуже малоймовірно, що це питання буде офіційно узгоджено на рівні цієї формації, адже залежить від ширших стратегічних міркувань, щодо яких позиції чотирьох столиць не збігаються.

У майбутньому Європа дійсно може очікувати, що Вишеградська четвірка повернеться. Союз чотирьох країн може відійти від ролі деструктивної сили, що протистоїть Брюсселю, натомість сформувавши образ прагматичного партнера, який обстоює окремі

спільні інтереси через більш збалансований і конструктивний підхід, не перетворюючись на ширше ідеологічне чи геополітичне об'єднання. У цьому сенсі Вишеградська четвірка може повернутися до початкового задуму свого створення.

На цьому етапі маємо кілька ключових питань, які залишаються відкритими. 2027 року відбудуться парламентські вибори у Словаччині та Польщі, де потенційна перемога партії «Право і справедливість» (PiS) та інших євроскептичних сил може порушити нинішні польсько-угорські відносини. Звинувачення у конфлікті інтересів, пов'язані з чеським прем'єр-міністром, здатні ускладнити відносини країни з ЄС, що може знизити зацікавленість Маяра та Туска у тіснішій взаємодії з Прагою. Нарешті, коли війна в Україні завершиться, а європейський порядок денний зміститься у бік ширшої архітектури безпеки та гарантій безпеки, формат Вишеградської четвірки, ймовірно, відійде на другий план.

Переклад з англійської Ірини Савюк

Павліна Янебова

Павліна Янебова (Pavlína Janebová) – директорка з досліджень Асоціації з міжнародних питань (AMO). Її експертна діяльність зосереджена на зовнішній та європейській політиці Чехії, а також на співпраці в Центральній Європі.